

Вінцовський Т.С., Мисечко А.І.

ДО ОДЕСЬКОГО ПЕРІОДУ ЖИТТЯ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА УНР В.М.ЧЕХІВСЬКОГО

Повернення до вітчизняної історії визначних постатей, про яких десятиліття було заборонено говорити, є важливим фактором пошуку власного історичного минулого. Прикметно що до таких відносяться й ті особи, які займали високі державні посади й ті, хто самим фактом свого існування та діяльності викликав непідробне занепокоєння з боку тоталітарної влади. Адже вони не могли стати відданим союзником у процесі комуністичної модернізації суспільства, а самою своєю наявністю постійно нагадували про іншу, відмінну від більшовицької, модель державного будівництва, не реалізовану до кінця в період української революції 1917 - 1921 років. Одна з таких постатей - перший прем'єр-міністр Української Народної Республіки доби Директорії Володимир Мусійович Чехівський, якого доля пов'язувала з Одесою майже 11 років (1907 - 1918 рр.). А ювілейні 130 років з дня народження якого у 2006 р. так і не були відзначені хоча б якимось чином ні на державному, ні на місцевому рівні.

Можливо пояснення слід шукати і в тому, що у вітчизняній науці постать В.Чехівського й донині залишається вкрай слабо досліджуваною. Окрім статті київської дослідниці А.Гриценко¹ годі шукати ґрунтовних творів, присвячених даному персонажу. Але у наведеній розвідці та інших працях, де розглядаються ті чи інші аспекти революції, суспільно-політичного життя в Україні, мова, головним чином, йде про діяльність

В.Чехівського на високій державній посаді, в основному про його життя у Києві тощо. Одеський період майже повністю випадає з наукових пошуків науковців, незважаючи на очевидний факт значущості його як у формуванні особистості майбутнього прем'єра, так і набуття немало політичного, організаційного, педагогічного досвіду саме в південному місті. Зрештою, перетворення у політичну фігуру, яка незабаром сягає вершин влади. Саме до висвітлення цих років життя В.Чехівського буде прикута наша увага в межах статті, де ми спробуємо з'ясувати поставлені вище питання, не обмежуючись, щоправда, виключно "одеськими сторінками" біографії.

В.Чехівський народився 19 липня 1876 року в с. Горохуватка на Київщині, у родині священика. З дитячих років виховувався у релігійній традиції, що й визначило його подальшу долю. В 1896 році, після закінчення Київської духовної семінарії, юнак вступив до Київської духовної академії, яку закінчив у 1900 році. Слід зауважити, що духовні навчальні заклади того часу давали своїм вихованцям достатньо ґрунтовну освіту, і не лише богословську. В 1900 - 1901 рр. він розпочав свою педагогічну діяльність сільським вчителем на Київщині, у селах Янівка та Горохуватка, а згодом обійняв посаду помічника інспектора Кам'янець-Подільської духовної семінарії. Саме в Кам'янці-Подільському В.Чехівський розпочав свою активну політичну діяльність, за що у 1904 році був переведений з попередженням до Київської духовної семінарії. Своєю педагогічну справу він продовжував у 1905 - 1906 рр., викладаючи у Черкаському духовному училищі та в чоловічій гімназії² Такі скупі дані подає довідкова література про дитячі та молоді роки відомого діяча.

В Черкасах В.Чехівський, як член УСДРП, продовжував активну політичну діяльність, за що постійно перебував під наглядом поліції. У 1906 році він став депутатом І Державної Думи Російської імперії, в якій належав до української парламентської громади, а після розпуску Думи був заарештований і засланий до Вологодської губернії.

В 1907 році В. М. Чехівський повернувся в Україну і за сприяння активістів української громади оселився в Одесі. Варто зазначити, що місто на той час було досить революційним. В Одесі діяли численні політичні партії та національно-культурні товариства, серед яких виділялося „Українське товариство „Просвіта". Саме в цьому товаристві й гуртувалися патріотично налаштовані громадяни на чолі з М.Комаровим, які проводили легальну діяльність. Вони обіймали високі посади та мали широкі зв'язки, особливо на освітній ниві. Очевидно, одеські просвітяни і посприяли працевлаштуванню В.Чехівського вчителем у Маріїнську гімназію. В гімназії новопризначений педагог викладав історію, історію літератури, логіку, педагогіку і психологію. Свій освітній рівень він підвищував, навчаючись на історико-філологічному факультеті Новоросійського університету.

У місті над Чорним морем В.Чехівський не обмежувався лише викла

дацькою і навчальною роботою, але й брав участь у діяльності українських культурно-освітніх товариств, таких як „Просвіта“, „Одеському українському клубі“, товаристві „Українська хата“. Досить швидко він став помітною постаттю у суспільно-політичному житті міста. Особливу увагу в Одесі В.Чехівський звертав на церковне питання. У місті українська громада особливо шанувала Покровську церкву, де правив службу Божу священник М.Шаровський, котрий вперше в Одесі публічно 10 березня 1907 року в пам'ять Т.Шевченка після панахиди читав проповідь українською мовою³. Згодом М.Шаровський викладав в українській школі ім. І.Франка в Одесі. Дальша його доля невідома.

В „Одеському українському клубі“ В.Чехівський у 1910 році разом з М.Комаровим, І.Липою, С.Шелухиним та іншими українськими діячами міста входив до Літературної комісії, випробовував себе на письменницькій ниві⁴. А коли у 1912 році помер Боян України - Микола Лисенко, В.Чехівський представляв у Києві, на похоронах великого композитора і громадського діяча, українську громадськість Одеси⁵.

Суттєво вплинув на життя громадського активіста, як і всієї людності величезної імперії 1917 рік, який перевернув, здавалося б, усталений спосіб життя, дав той ковток омріяної свободи й сподівань багатьох поколінь (до яких належав і сам В.Чехівський) на краще життя та відновлення Української державності. З самого початку В.Чехівський, як громадсько-політичний діяч і педагог, взяв активну участь у революційних подіях в Одесі. Вже 19 березня, коли у місті відбулося велелюдне віче, яке зібрало більше 700 осіб городян, він стає одним з головних промовців⁶, а в подальшому - впізнаваним політиком. А після створення 13 квітня Губерніальної ради Херсонщини, він очолив її як один із лідерів одеського осередку УСДРП, найбільш впливової на той час української політичної сили в регіоні. Тоді ж, після проведеного 6-8 квітня Всеукраїнського національного конгресу, громадяни Одеси обирають В.Чехівського до складу Центральної Ради, в якій він активно працював аж до кінця її існування. Часто виступав там із доповідями про стан справ у Одесі⁷.

Невдовзі з ініціативи українських організацій краю в Одесі скликається чергове віче (середина квітня) в підготовці рішень якого брав безпосередню участь голова Губерніальної ради. В прийнятих резолюціях про територіальну автономію України в межах етнографічної більшості українського населення із забезпеченням прав інших націй, про включення Херсонщини в межі майбутньої України, про вимогу до Тимчасового уряду ще до скликання Установчих зборів проголосити декларацію визнання територіальної автономії України з призначенням окремого міністра⁸, простежується бачення В.Чехівський найближчого (можливо й подальшого) майбутнього України. Такі резолюції цілком відповідали політиці Центральної Ради, доктрину якої наполегливо втілював у життя один з лідерів "одеських українців". А з травня 1917 року В.Чехівський став ще й головним редактором часопису "Українське слово", органу Ук-

раїнського Керівничого Комітету, тої структури, яка на перших порах проявляла чи не найбільшу ініціативу у справі згуртування української громади Одеси на початку революції.

Завдяки титанічній агітаційно-пропагандистській роботі Губерніальній раді вдалося частково змінити загалом негативне або нейтральне ставлення членів російських демократичних організацій до українського руху, хоча і не до такої міри, щоб налагодити співробітництво. Слід відзначити, що на цей час поширили свою діяльність і розбудували чисельнішу мережу українські соціалістичні партії, насамперед УСДРП, що не могло не вплинути на зміцнення позицій Губерніальної ради¹⁰.

Визначальним чинником переходу до наступної стадії свого розвитку став скликаний за постановою Центральної Ради наприкінці червня в Одесі Український Губерніальний з'їзд Херсонщини, яким завершився етап консолідації українських сил регіону. 28 червня він відкриває свою роботу. З тривалою промовою до делегатів зібрання виступив і голова Губерніальної ради, що було сприйнято оваціями". Наприкінці роботи з'їзду повноваження В.Чехівського були підтверджені й він, поряд з іншими достойниками став членом Виконавчого комітету Губерніальної ради Херсонщини. Надалі рада з новим натхненням приступила до вирішення невідкладних справ, серед яких домінувало бажання заявити про себе в повний голос, як політичної сили, що претендує на владу, чого не спостерігалось раніше. Відчули нову тенденцію й ті структури, які з початку року формували нову систему влади. Про зростання авторитету української організації свідчить той факт, що в кінці липня на нараді з питання про кандидата в одеські комісари, на якій були присутні представники від виконавчого бюро Громадського комітету, ради солдатських і офіцерських депутатів, ради робітничих депутатів, українського Керівничого Комітету, Румчероду, ради селянських депутатів було висунуто кандидатуру І.Романченка, активного діяча Херсонської Української Губерніальної ради". Загалом даний період діяльності В.Чехівського за джерелами простежується дискретно і вкрай поверхово.

Тим часом невпинно наближався наступний важливий етап у житті В.Чехівського, що прийшовся на осінь - зиму 1917 року, коли і від його дій залежало, яким шляхом будуть розвиватися революційні події у регіоні в умовах загострення політичної ситуації. Ще до державного перевороту в Петрограді 25 жовтня, на 24 число було скликано в Одесі 2-й Український Губерніальний з'їзд Херсонщини. Але самі події підказали, про що будуть точитися основні дискусії. Обговорювалося не лише питання про події в столиці Росії, але і про роль у них України. Першим висловився з цього питання В.Чехівський, заявивши, що партія, до якої він належить, бореться не за "самостійність", а за "самовизначення" України. Тут треба сказати, що одеські українські політики чітко розділялися щодо даного питання на два табори. Один представляли переважно соціал-демократи та їхні однодумці, які перебували на вищезначеній позиції,

яку, як відомо, сповідували й очільники Центральної Ради. Другий був пов'язаний з групою С.Шелухина, І.Липи, І.Луценка, що був одним з керівників Української партії соціалістів-самостійників, яка виступала з самого початку з позицій повної незалежності України та не вітала автономістські тенденції своїх соціалістичних побратимів. Більшість делегатів зібрання підтримали позицію еседеків, але були проти підлеглості більшовицькій партії, що знайшло відображення в резолюції з'їзду. Згадаймо, що таку позицію висловлювала і Центральна Рада, оголосивши Раднарком Росії крайовим органом влади, рішення якого не розповсюджуються на територію 9-ти українських губерній. Не дивно, виходячи з вищесказаного, що делегати з'їзду визнали найвищою владою в Україні Центральну Раду і Генеральний Секретаріат¹¹.

В результаті не простих переговорів між представниками різних політичних сил Одеси (меншовики, російські есери, бундівці, українські соціал-демократи тощо) 27 жовтня створюється обласний революційний комітет і Український комітет з охорони революції при Центральній Раді¹² куди увійшли представники різних політичних сил, головою якого обирають В.Чехівського. Оскільки Тимчасового уряду вже не існувало, то головним завданням комітету було створення на місцях твердої влади, що повинна підтримувати порядок до Установчих зборів. За вказівкою цього тимчасового органу влади в державних і урядових закладах були поставлені гайдамацькі патрулі¹³. При цьому В.Чехівський виступав за співпрацю з обласним революційним комітетом, який контролювався російськими соціал-демократами. Це пояснювалося принциповими переконаннями, що влада повинна мати коаліційний характер і представляти провідні політичні сили, передусім соціалістичної орієнтації. Такі погляди В.Чехівського не були винятковими в той час. Скоріше навпаки, саме ця позиція виглядала як данина революційній моді. А своїми коріннями сягала ідеологічних постулатів рубежу XIX - XX століть, коли соціальне визволення багатьма партіями лівої орієнтації вважалося справою спільною.

Настрої серед більшості місцевих українських діячів були досить лояльними. Головним завданням на цей час вони вважали збереження повного порядку і не допущення виникнення будь-яких ексцесів. Українські керівники Херсонщини вважали, що Одеса не може відігравати головну роль у створенні центральної влади (як в Росії, так і на Україні), тому необхідно боротися з усіма сепаратистськими виступами проти Центральної Ради¹⁴. Важливу роль у цій справі відводили В.Чехівському, який відрізнявся м'яким характером і толерантністю, й повинен був стати своєрідним посередником між українськими та неукраїнськими демократичними силами. Він проводив велику агітаційну роботу серед української громади губернії з метою не допустити виступу проти альянсу з неукраїнськими організаціями. Правда, далеко не завжди така позиція мала успіх, оскільки значна частина політично активного українського

населення губернії та Одеси стояла на позиції соціалістів-самостійників, які до такого союзу ставилися з великою долею скептицизму¹⁵.

Невдовзі між органами Центральної Ради на Херсонщині та конкуруючими за владу в регіоні організаціями посилюються розбіжності щодо приєднання губернії до решти українських земель. В українських колах чітко простежувалися дві точки зору на вирішення даної проблеми. Ліве крило, до якого входила група, очолювана В.Чехівським, було налаштоване в дусі зближення з місцевими революційними структурами пробільшовицького гатунку. Вони вважали, що треба більш м'яко вирішити це питання, що Центральна Рада навіть дещо безпідставно висунула вимоги приєднання краю до України, а, отже, треба в такій ситуації йти на певні поступки. Праве крило на чолі з І.Луценком було більш чисельним саме в Українському комітеті з охорони революції. Вони виступали за безсумнівне приєднання Херсонщини до земель, які підпорядковуються Центральній Раді, відстоювали принцип централізації влади в одному органі, розташованому в Києві¹⁶. Врешті-решт, наявність двох позицій з важливих питань призвела до поглиблення розколу та конфлікту в середині українського табору, коли В.Чехівський на засіданні комітету з охорони революції від імені УСДРП висунув пропозицію внести до резолюції пункт про бажання співпрацювати з неукраїнськими демократичними організаціями та за встановлення контактів для взаємної співпраці. Проте більшість членів комітету рішуче виступила проти такого проекту, викликавши роздратування голови Губерніальної ради. Він заявив у відповідь, що після невдачі місії об'єднання всіх демократичних сил, яку йому доручила Центральна Рада, складає з себе обов'язки голови комітету.

Опинившись у меншості, представники лівого крила відправили делегацію до Києва, намагаючись заручитися підтримкою Генерального Секретаріату, щоб нейтралізувати вплив своїх конкурентів. Після відвідин своїх емісарів Д.Антоновича і О.Золотарьова Одеси, український уряд схилився до підтримки ідеологічно ближчої групи еседеків, а В.Чехівського призначив "політичним" комісаром Генерального Секретаріату в місті¹⁷. Очевидно цьому сприяли і особисті контакти новопризначеного комісара з В.Винниченком. Не випадково, що під час формування списків на вибори до Всеукраїнських Установчих зборів, які мали відбутися 27-29 грудня, по Херсонщині від УСДРП під №1 та №2 балотувалися В.Винниченко і В.Чехівський¹⁸.

Після посилення свого впливу в Одесі останній продовжив роботу зі створення об'єднаних органів влади в місті та губернії, хоча перша така спроба ще у жовтні закінчилася невдачею - "Рада Десяти", до якої входили в числі інших І.Луценко і В.Чехівський, не змогла взяти владу в свої руки через великі розбіжності між українськими, російськими та єврейськими соціалістичними партіями¹⁹.

Тим часом ситуація в регіоні продовжувала загострюватися внаслідок взяття більшовиками курсу на силове захоплення влади. Внаслідок

збройних сутичок між гайдамаками та червоногвардійцями 30 листопада - 2 грудня 1917 року за постановою об'єднаного засідання всіх демократичних організацій Одеси утворюється тимчасова комісія з охорони міста, до складу якої увійшли: від рад робітничих, селянських, солдатських і матроських депутатів - капітан 2-го рангу Влас'єв, від міського самоврядування - голова міської думи І.Лордкіпанідзе, від українських організацій - В.Чехівський²⁰. Але вже в січні 1918 року більшовицькій партії вдалося домогтися поставленої мети й шляхом збройного повстання прийти до влади на півдні України. Зрозуміло, що усі конкуруючі сили опинилися по суті на нелегальному становищі або були змушені залишити Одесу. Згадаємо, що напередодні захоплення влади більшовиками В.Чехівський мав балотуватися до Всеукраїнських Установчих зборів від УСДРП, про що сповіщали одеські газети²¹.

Достеменно не відомо, якими подіями були наповнені наступні два місяці в житті В.Чехівського. За джерелами, які нам відомі, навіть важко встановити, чи перебував він у місті. Численні довідкові дані стверджують, що лідер місцевих українських есдеків остаточно залишив Одесу наприкінці 1917 року²². Але це не так. Після відновлення 14 березня 1918 року влади Центральної Ради в Одесі В.Чехівський повертається до виконання функцій комісара УНР. Він активно включається в роботу. Пропонує, щоб комісаріат і українська рада міста не були національними організаціями, а необхідно створити "загальнодержавну" організацію, яка б турбувалася про потреби всього населення. При цьому міська дума залишила б за собою тільки адміністративні функції. Дані пропозиції були схвально оцінені всіма політичними силами Одеси²³. В.Чехівський проводив активні переговори з представниками австро-німецького командування, зокрема фельдмаршал-лейтенантом фон Ессером і комендантом німецької частини міста полковником фон Фогелем для вирішення ряду питань, серед яких - про українізацію міста, надання новоствореному Крайовому Комісаріату права розпуску організацій, діяльність яких суперечить основам української державності²⁴. В українській раді, яка існувала лише з 14 по 18 березня, В.Чехівський виконував не тільки політичні функції, а був ще й комісаром освіти. Характерно, що вже за кілька днів було відновлено роботу народного університету та відкрито курси української мови для вчителів²⁵.

Після ліквідації ради в зв'язку з передачею її функцій Головному Крайовому Комісаріату Херсонської, Катеринославської і Таврійської губерній, створеному 18 березня, відбулася заміна більшості комісарів міста. Єдиною кандидатурою, яка не підлягала сумнівам, була посада комісара освіти, головним завданням якого стало інструктування та опікування українських шкіл. У цій сфері він діяв цілком самостійно, вважаючи, що освіта буде доручена колегії національних комісарів - українського, єврейського, російського та інших²⁶. Така активність не була випадковою. Адже ще у 1917 році В.Чехівський вдало поєднував два "за-

хоплення" - політичну та освітню кар'єру. При цьому слід визнати, що часто вони між собою тісно перепліталися, оскільки питання національної школи розглядалося як один з аспектів протистояння між місцевими українцями та їхніми конкурентами з "російського" боку (Т.В., А.М. - до останніх відносилися представники різних національностей з традиційним визнанням російської мови як єдино можливої в навчальному процесі). Приступив до вирішення освітніх проблем В.Чехівський майже одразу після падіння монархії. Вже 30 травня 1917 року організаційні збори українських учителів регіону (в кількості 35 осіб) завершили початковий етап консолідації зусиль. В.Чехівський і В.Мурський виголосили доповіді, відповідно, "Про завдання українського шкільництва й учительства" та "Про вчительську організацію і її роботу". Зібрання ухвалило резолюцію, яка віддзеркалювала головні засади діяльності й прагнень місцевих освітян:

- 1) вислати комісара для всеукраїнського шкільництва, яким обрано д. Захаржевського;
- 2) делегувати в шкільний округ С.Шелухина й В.Чехівського;
- 3) скликати повітовий учительський з'їзд;
- 4) організувати канікулярний курс української мови, письменства, історії, літератури й політичних наук для вчителів;
- 5) делегувати членів до Українського керівничого комітету (добродіїв Б.Комарова та Яхненка).

Окрім цього, було створено вчительське товариство, до ради якого увійшли: голова - В.Чехівський, заступник голови — Базилевич, писар - В.Мурський, скарбник - Захаржевський, кандидати до керівничого складу - Гінківська, М.Липа, Потапенко²⁷.

В той самий день, по обіді, розпочав свою роботу одеський обласний учительський з'їзд, який тривав до 5 червня. На ньому були представлені декілька сотень педагогів, серед яких, за словами П.Клепацького, близько 200 свідомих учителів, переважно народних шкіл, під проводом Одеської української вчительської спілки "утвердили досить компактну масу". Того ж дня вони провели нараду на чолі з головою спілки В.Чехівським, у ході якої з'ясувалося, що процес згуртування українських педагогів йде швидкими темпами. Присутні дійшли згоди про спільні дії під час обговорювання різноманітних питань на з'їзді й про необхідність під час дискусій підтримувати своїх доповідачів, зважаючи на присутність значно більшої кількості російських і зрусифікованих учителів Одеси й відповідно до меншого числа представників українських педагогів, запрошених на захід²⁸. Логічно випливає, що виступити на з'їзді від імені учительської спілки випало найбільш авторитетним людям з ораторськими й інтелектуальними здібностями - В.Чехівському та П.Клепацькому. Перший зупинився на загальнополітичній ситуації. Доповідь другого була присвячена захисту української школи з позиції загальних і спеціальних вимог. Головний наголос робився на тому, що перехід до національної ук-

раїнської школи і за формою, і за змістом навчання є кроком не лише правильним, але й вимушеним, оскільки навчання російською мовою в школі, яку відвідують українці, малопродуктивне, важко дається дітям й ідбиває в них бажання до навчання²⁹.

Не сиділи в очікуванні кращої долі й керівники Одеської учительської спілки, очолюваної В.Чехівським. Вони звернулися по допомогу до Центральної Ради й міністерства освіти Росії з домаганням призначити попечителем шкільної округи в Одесі людину зі знанням української мови. А вже з липня 1917 р. вони, на асигновані від міністерства 500 0 рублів, започаткували курси українознавства для вчителів. До них зголосилися понад 140 слухачів, що є достатньо близьким до чисельності "української партії" на згаданому вище з'їзді. Програма курсів виявилась насиченою. Читатись повинні були такі дисципліни: українська мова (лектор — В.Мурський), українська література (В.Чехівський, В.Мурський, П.Клепацький), історія України (В.Чехівський, П.Клепацький), географія України (Б.Комаров), право (С.Шелухин), історія політичної боротьби в Україні і в Галичині (В.Чехівський, В.Мурський), історія української політичної думки (М.Гордієвський), земельне питання (В.Голубович), історія української музики (В.Мурський), історія освіти на Україні (П.Клепацький), програми політичних партій (В.Чехівський, В.Голубович, П.Клепацький), українське мистецтво(Гаскевич)³⁰.

Згодом досвідченого педагога В.Чехівського призначають губернським комісаром освіти. На цій посаді він доклав багато зусиль для збереження системи освіти в умовах революційних змін, багато працював над процесом українізації шкіл, переконливо відстоював запровадження української мови у навчальний процес³¹. Навіть у своїй квартирі по вул. Чорноморській, 26, він проводив запис до українських шкіл Одеси³². Результативність такої натхненної праці виявилася помітною вже найближчим часом. Протягом 1917-1918 навчального року в Одесі відкрилося чотири початкові школи з українською мовою навчання на вул. Катерининській, 33 (при католицькому костьолі), вул. Болгарській, 63, вул. Градоначальницькій, 20 і вул. Московській (при Казанській церкві)³³. Перервана більшовицьким збройним повстанням освітня діяльність не стала на перешкоді реалізації подальших планів. Після повернення влади Центральної Ради в Одесу В.Чехівський одразу включається в роботу. 27 березня за його ініціативи й головування проводяться загальні збори "Спілки вчителів" у кількості 65 осіб. Велику доповідь на заході зробив представник Міністерства народної освіти Л.Білецький. Він зазначив, що замість навчальної округи, на підставі закону від 27 грудня 1917 року, з 1 квітня 1918 року запроваджується окружний комісаріат. До нього вчителі Одещини обрали чотирьох осіб - В.Чехівського, Б.Комарова, П.Клепацького, В.Лашенка (*Т.В.,А.М.-подається і як Лашенко*). Міністерство погодилося з таким вибором, призначивши окрім них, ще двох комісарів від російської (І.Малінін) та єврейської (С.Міфрін) громад³⁴. Не меншу увагу

приділяв відомий педагог й у просвітній діяльності, вважаючи «необхідно організувати просвіту, позаяк темрява народна робить величезну біду самому ж народові і задля того, щоб росла УНР необхідно нести в нарід саму широку освіту". Дану тезу він озвучив на спільних партійних зборах УСДРП та УПСР, залучаючи, таким чином політичні організації до просвітницької роботи. Зрештою після короткої дискусії було вирішено утворити Товариство "Соціалістична Просвіта" на чолі з В.Чехівським, писарем Матяшиним і скарбником М.Маржановським³⁵.

Незвичайна активність у даній сфері, очевидно, пояснюється й неприхованою опозицією з боку Російської вчительської спілки міста. Вона, як і в 1917 р., продовжувала висловлюватись вкрай негативно щодо перспектив розвитку української освіти в Одесі. Зокрема 31 березня дана організація виступила проти подальшого становлення національної освіти, обґрунтовуючи це тим, що мовляв, українці збираються пригнічувати російську культуру³⁶. Проте українська сторона й надалі наполягала на тому, що на відміну від колишніх імперських часів, в Українській Народній Республіці кожен народ має право на навчання рідною мовою і ніякого тиску на національні громади не буде. Про надзвичайну гостроту питання свідчить і той факт, що на перших(!) організаційних зборах одеських монархістів було прийнято резолюцію, у якій закликали всіх монархістів до енергійної боротьби з українізацією початкової, середньої та вищої школи³⁷.

У квітні 1918 р. В.Чехівського призначили на посаду директора департаменту Віросповідань при Міністерстві внутрішніх справ УНР. Це стало суттєвою втратою для одеської української громади, яка не дорахувалася чи не найвпливовішого та популярного діяча. Не дивно, що одеський період життя майбутнього прем'єра закінчився дуже зворушливо. Його від'їзд до Києва планувався на суботу, 20 квітня. З цієї нагоди місцевий комітет УСДРП 18 квітня організував прощальну вечірку. Як стверджує рідколегія часопису "Вільне життя", "товариська бесіда затяглася до 2 години ночі й було сумно розходитися учасникам вечірки, розставатися зі своїм вчителем й другом"³⁸. Але виїзд до Києва дещо затягнувся. Ще у неділю, 21 квітня В.Чехівський взяв участь у роботі вчительської спілки, засідання якої було присвячене, головним чином, виборам представників на ті чи інші шкільні посади. Зрозуміло, що колишній її голова й засновник не міг залишити Одесу, не попрощавшись з колегами та друзями по педагогічному цеху. У своєму виступі він сказав, що рік тому гурток українців у кількості 17 осіб заснував цю спілку, яка хоча й зробила багато, але ще більше роботи попереду. Своєрідним лейтмотивом заключного виступу в Одесі стали слова "...Хоч Україна самотійна, хоч з усіх боків гукають про українізацію, але ж на ділі йде послідовна, по інерції, русифікація. Наша молодь ще й досі під впливом російської культури...". Прикметно, що новим головою спілки став відомий науковець, історик, академік М.Слабченко, який від імені спілки тепло подякував

В.Чехівському за виконану роботу³⁹ й тепер сам повинен був продовжити започатковане.

До слова, свою педагогічну діяльність колишній одесит продовжив у Кам'янець-Подільському державному університеті у 1919-1920 роках. Пізніше був професором Вінницького інституту народної освіти, а переїхавши до Києва, викладав у медичному й політехнічному інститутах.

Але поки що у Києві В.Чехівському не судилося тривалий час попрацювати на новому місці через державний переворот 29 квітня 1918 року. У період гетьманату перебував в опозиції до П.Скоропадського, брав участь у підготовці повстання проти нього. З приходом до влади Директорії, у якій УСДРП посідала чільне місце, В.Чехівського призначили Головою Ради Міністрів УНР. На цій посаді він перебував з 26 грудня 1918 року по 11 лютого 1919 року, коли через домагання Антанти, з якою Директорія намагалася вести переговори, його, як прем'єра-соціаліста, і на думку французів, більшовика, усунули з посади. Але перед цим В.Чехівський встиг запропонувати, разом з однодумцями, законопроект про вищий уряд Української Автокефальної Православної Соборної Церкви. В ньому йшлося: "Пункт 1. Вища церковно-законодавча, судова та адміністративна влада на Україні належить Всеукраїнському Церковному Соборові"⁴⁰. У другому пункті говорилося: "Для керування справами Української Автокефальної Церкви утвориться Український Церковний Синод в складі 2-х єпископів, 1-го протоієрея, 1-го священника, 1-го диякона, 3-х мирян і 1-го священника від військового відомства"⁴¹. Цікавим є 6-й пункт закону: „Українська Автокефальна Церква з її Синодом і духовною ієрархією ні в якій залежності від Всеросійського патріарха не стоїть”.

Промовистим є той факт, що підписали цей закон два одесити: Володимир Чехівський як прем'єр-міністр та Іван Липа як міністр культів та віросповідань уряду Української Народної Республіки⁴². Проте, наступ денікінських військ не дав можливості впровадити цей закон.

Щоправда через два роки, вже більшовики, щоб закріпити свою владу в Україні, змушені були піти на задоволення домагань частини українців і дозволити утворити Українську Автокефальну Православну церкву.

В.Чехівський доклав чимало зусиль для втілення в життя вистраждану ідею на першому Соборі Української Автокефальної Православної Церкви у жовтні 1921 року. Й навіть був кандидатом на освячення у Всеукраїнського Архієпископа, поряд з Липківським, Шараївським, Теодоровичем та іншими⁴³.

Разом з тим, більшовицька влада не пробачила В.Чехівському активної державницької позиції в минулому. З посиленням сталінського режиму його було заарештовано і в 1930 році, разом із визначними представниками української науки, культури і церкви, засуджено у справі СВУ до смертної кари, що потім була замінена 10-літнім ув'язненням. До 1933 року колишній прем'єр ще листувався зі своєю дружиною Оленою, проте

після переведення його до табору особливого режиму був позбавлений і цього права. Там, разом із жителями мільйонів синів і доньок українського народу, загубилося і життя визначного державного і церковного діяча, відомого педагога Володимира Чехівського.

В.Чехівський пройшов шлях від простого вчителя до прем'єр-міністра уряду Української Народної Республіки, але завжди, в душі й за покликанням, залишався педагогом, викладачем і науковцем, доробок якого містить чимало історичних, богословських та педагогічних праць. І що особливо важливо, він був Людиною з душевною теплотою та почуттям національної й особистої гідності.

Примітки:

1. Гриценко А. Прем'єр-міністри України часів Директорії (кінець 1918 - 1920 рр.) // Київська старовина. - 2001. - №4. - С. 141-150.

2. Довідник з історії України. - К., 1993. - Т.3.-С.571.

3. Одрот українського товариства „Просвіта" в Одесі за 1907рік. -Одеса, 1908.-С. 6.

4. Мисечко А.І. В.М. Чехівський — один із засновників Української Автокефальної Православної Церкви // Історія та сучасність християнства. Матеріали наукової конференції, присвяченої 2000-річчю Різдва Христового (Одеса, 25-26 грудня 2000р.). - Одеса, 2001. - С. 128.

5. Звіт Одеського українського клубу за 1912 рік. - Одеса, 1913.- С. 3.

6. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. - К., 1997.- Т. 2. - С. 412.

7. Там само. -Т.І.- С.54.

8. Дорошенко Д. Історія України, 1917 - 1923 рр. Б.м., Б.р - С. 63.

9. Одесский листок. -1917.-29 июня.

10. Вінцовський Т. Місцеві органи влади і управління Центральної Ради в Херсонській губернії (березень 1917 - квітень 1918 рр.).-Дрогобич, 2002. - С. 55. ^ т,

11. Рідний курінь. -1917.-4 листопада.

12. Вінцовський Т. Вказ. праця. - С. 61, 62.

13. Там само. - С. 62.

14. Одесский листок. - 1917. - 29 октября.

15. Вінцовський Т. Вказ. праця. - С. 64.

16. Одесские новости. -1917.-7 ноября.

17. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. - К, 1996. - Т. 1. - С. 402.

18. Рідний курінь. -1917.-17 грудня.

19. Ачканов Г. Очерки февральской и октябрьской революции в Одессе. -Одесса,1927.-С. 24.

20. Одесский листок.-1917.-3 декабря.

21. Одесские новости. -1918.-12 января.

22. Довідник з історії України. - К., 2002. - С. 1048.

23. Вінцовський Т.С. Відновлення діяльності Центральної Ради в

Одесі в середині березня 1918 року // 80-річчя відродження Української державності: минуле і сучасне. Доповіді і повідомлення на всеукраїнській науковій конференції 14-16 листопада 1997року. -

Сімферополь, 1997. -

С. 50.

24. Одесский листок. -1918.-19 марта.

25. Одесские новости. - 1918.- 18 марта.

26. Там само. - 21 марта.

27. Українське слово. - 1917. - №5.

28. Там само. - №7.

29. Там само.

30. Там само. - М8.

31. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. - К. 1996. -Т.1.-С.110.

32. Рідний Курінь. -1917.- №1.

33. Українське слово. - 1917.- №11; Вільне життя. -1918.-31 березня.

ня.

34. Вільне життя. -1918.-31 березня, 3 квітня.

35. Там само. - 31 березня.

36. Там само.- 2 квітня.

37. Там само. -18 квітня.

38. Там само. -19 квітня.

39. Там само. - 23 квітня.

40.

Мартирологія українських церков. - Торонто-Балтімор, 1987. -

Т. 1. Українська православна церква (Документи, матеріали, християнський самвидав України).

41. Тамсамо.-С. 110.

42. Там само.-С. 51.

43.

Перший

Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 14-30 жовтня 1921 року. Документи і матеріали. - Київ-Львів, 1999. - С.267.